

Pregledni naučni rad
Primljeno: 11. 10. 2016.
Revidirana verzija: 16. 11. 2016.
Prihvaćeno: 16. 11. 2016.

UDK: 323.173:323.28(416+460)
doi: 10.5937/nabepo21-12020

SRODNOSTI I RAZLIKE SEPARATISTIČKOG TERORIZMA U ŠPANIJI I SEVERNOJ IRSKOJ

Svetislav Lutovac¹

Sažetak: Predmet analize u ovom radu jesu raznovrsne srodnosti i razlike separatističkog terorizma u Severnoj Irskoj i Španiji. Cilj rada je da se ispita osnovanost pretpostavki o istovetnosti, odnosno različitosti separatističkog terorizma na tlu Evrope, posebno u Severnoj Irskoj i Španiji kao zemljama u kojima separatistički terorizam postoji najduže i predstavlja ozbiljan društveni i politički problem. Analizom sadržaja i uporedno-istorijskim metodom u radu se utvrđuje čitav niz srodnosti ali i razlika između separatističkog terorizma u Severnoj Irskoj i Španiji, čiji su glavni reprezentanti IRA i ETA, a naročita pažnja se obraća na one dimenzije separatističkog terorizma u ovim sredinama koje ih pretvaraju u širi bezbednosni izazov.

Autor zaključuje na osnovu uvida u recentnu građu, kao i na osnovu korišćenja adekvatnih metoda kao što su analiza sadržaja i uporedno-istorijski metod, da je separatistički terorizam u Španiji i Velikoj Britaniji ozbiljan bezbednosni izazov i za Evropu u celini, i to ne samo u pogledu trajanja ili uvećanja opasnosti od terorizma, nego i zbog mogućnosti izbijanja regionalnih konflikata, pogotovo u Španiji, te da bez obzira na razlike između pojavnih formi separatističkog terorizma u Španiji i Velikoj Britaniji oni imaju i dovoljno sličnih karakteristika na osnovu čega se može i mora iznaći zajedničko evropsko rešenje u borbi protiv njih.

Ključne reči: Severna Irska, Španija, Baskija, separatizam, terorizam, IRA, ETA.

¹ Doktorand Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu; lutovacsvetislav@gmail.com

Uvod

Separatizam je problem koji proističe iz nesklada između broja od 3.600 etničkih grupa i njihovih ambicija da se osamostale i poseduju sopstvenu državu i činjenice da su sve one smeštene u okvire svega 190 država.²

Nemali broj onih etničkih grupa koje nisu još zadovoljile svoje državotvorne ambicije služi se nasiljem ili ga ne isključuje kao moguće sredstvo ostvarenja svojih političkih ciljeva. Neke od njih favorizuju i terorizam kao moćno sredstvo političke borbe i najstrašniji oblik političkog nasilja.³

Da ni Evropa kao pravno i politički najuređeniji kontinent nije imuna na pojavu separatizma i separatističkog terorizma pokazuju brojni primeri iz nje-ne skorije političke prošlosti i sadašnjosti od kojih su zbog dužine svog trajanja, žestine ispoljavanja i nerešivosti dva najeklatantnija svakako primeri separatističkog terorizma koji su vezani za Severnu Irsku i Španiju, odnosno špansku pokrajinu Baskiju. Nemali broj istraživača ih zbog njihove reprezentativnosti u polju evropskog separatističkog terorizma tretira kao maltene jedan slučaj, čime se prenebregava metodološko pravilo o uvažavanju raznovrsnosti koliko i srodnosti istovrsnih političkih i bezbednosnih, odnosno društvenih fenomena. Stoga su predmet analize u ovom radu i raznovrsne srodnosti i razlike separatističkog terorizma u Severnoj Irskoj i Španiji. Cilj rada je da se ispita osnovanost pretpostavki o stepenu istovetnosti separatističkog terorizma na tlu Evrope, posebno u Severnoj Irskoj i Španiji. Analizom sadržaja i uporedno-istorijskim metodom u radu se namerava utvrditi svaki bitan vid srodnosti, ali i razlike između separatističkog terorizma u Severnoj Irskoj i Španiji, a naročita pažnja se pritom mora obratiti na one dimenzije separatističkog terorizma u tim sredinama koje ih pretvaraju u širi bezbednosni izazov.

1. Separatistički terorizam u Severnoj Irskoj i Španiji – sličnosti i razlike

Za glavne reprezentante separatističkog terorizma na tlu Evrope smatraju se organizacije IRA (Irska republikanska armija) i ETA (Baskija i sloboda), a za dva glavna krizna žarišta separatizma na Starom kontinentu tlo na kojem su ove organizacije ponikle i na kojem uglavnom i deluju – Severna Irska i pokrajina Baskija u Španiji.

² Videti: D. Simeunović, *Nacija i globalizacija*, Prosveta, Beograd, 2013.

³ O terorizmu kao obliku političkog nasilja vidi: D. Simeunović, *Političko nasilje*, Beograd, 1989.

Iako je separatizam u Španiji danas veoma izražen u dve španske pokrajine – Kataloniji i Baskiji, separatistički terorizam postoji samo u ovoj drugoj. I pored povremenih masovnih protesta separatista u Kataloniji, zasad nema indicija da postoji bilo kakva katalonska separatistička organizacija koja je orijentisana na vršenje terorističkih akcija.

Možemo konstatovati na osnovu uvida u istorijsku i recentnu građu da su već decenijama ETA u Baskiji i IRA u Severnoj Irskoj bez sumnje glavni akteri separatističkog terorizma u svojim miljeima. Međutim, dok je ETA jedina teroristička organizacija na tlu Baskije, IRA u Severnoj Irskoj predstavlja tek jednu od mnogih terorističkih organizacija i grupa koje se služe nasiljem radi ostvarivanja političkih ciljeva. Pritom, ETA deluje u monoreligijskoj, katoličkoj sredini kao što je Baskija, dok IRA deluje u uslovima izrazite društvene podeľjenosti na katoličko i protestantsko stanovništvo. Veliki broj protestantskih grupa koje se služe nasiljem u Severnoj Irskoj ogorčeno se bori protiv IRA i njenog separatizma, što značajno otežava ne samo terorističke aktivnosti IRA, već svako njeno delovanje, pa i samo njeno postojanje.⁴ Nije tajna da veliki broj protestantskih ilegalnih organizacija koje se služe nasiljem protiv katoličkog stanovništva u Severnoj Irskoj uživa diskretnu podršku određenih krugova političke moći u Londonu, što često dovodi IRA u nezavidnu situaciju na terenu, dok ETA nema nikakve slične probleme niti tu vrstu konkurencije na terorističkoj sceni.

Za potrebe ovoga članka analiziraćemo sledeće aspekte srodnosti i različitosti između ETA i IRA.

Prvo, istorijski razvitak ETA i IRA pokazuje izvesne prepoznatljive paralele. IRA, koja je osnovana 1919. godine, ima dužu tradiciju u izvođenju političkog nasilja u odnosu na ETA koja je osnovana tek 1959. godine, ali ETA je taj manjak tradicije obilato nadoknadila mitovima o sebi koje nije imao ko narušiti na tlu Baskije. Takođe i IRA nastoji da se osloni na istorijsko nasleđe irske borbe za oslobođenje od britanske dominacije, ali zbog različitog verskog sastava stanovništva u tome manje uspeva, naročito kada je reč o pokušaju potpunog prisvajanja znamenitih irskih ustanaka i ustanika kao svojih preteča.

Srodnost u nastanku ETA i IRA jeste i u samoopravdanju njihovog nastanka iz defanzivnih razloga, odnosno razloga zaštite etničke grupe koju nastoje da reprezentuju. Međutim, pritisak španskih vlasti na baskijsko stanovništvo u Španiji i na političko-kulturnom i na društveno-ekonomskom planu bio je u proteklom veku daleko veći nego što je bio pritisak britanskih vlasti u Severnoj Irskoj na katoličko stanovništvo. Represalije koje je trpelo baskijsko stanovništvo u Španiji, posebno za vreme Frankove diktature kada im je bila zabranjena upotreba baskijskog jezika, praktikovanja kulturnih i tradicional-

⁴ J. Darby, *Conflict in Northern Ireland. The Development of a Polarized Community*, Dublin, 1976, str. 3.

nih običaja kao i imanje sopstvene literature i uopšte svake nacionalno obojene umetnosti⁵, nisu bile prisutne u Severnoj Irskoj u pogledu prava katoličkog dela stanovništva. Ono što se može smatrati oblikom diskriminacije koja je dominirala u Severnoj Irskoj, jeste neravnopravnost u pogledu izbornih prava katoličkih i protestantskih stanovnika Severne Irske do 1971. godine.⁶

Na društveno-ekonomskom planu razlike između Baskije i Severne Irske su drastične. Baskija je oduvek predstavljala jedan od najbogatijih regiona Španije sa dobrostojećim stanovništvom u kome preteže jak srednji sloj. U Severnoj Irskoj pak katoličko stanovništvo je zbog političke i verske diskriminacije bilo onemogućavano u društvenom napredovanju, posebno kada je reč o obrazovanju i zauzimanju viših društvenih funkcija koje su bile rezervisane za protestante, što je dovelo i do drastičnih ekonomskih razlika između protestanata i katolika koji su tradicionalno činili najsiromašniji deo društva.⁷ To je dovelo i do velikog migrantskog odliva katolika iz Severne Irske, što je išlo na ruku protivnicima separacije Iraca i Irske od Velike Britanije.⁸

Dok je kod severnoirskih katolika prevladavao strah od ekonomske neizvesne egzistencije, kod Baska je prevladavao strah za egzistenciju uopšte, jer su i za najmanju sitnicu u vreme Frankove diktature bili nemilosrdno ubijani i proganjani, sveti grad Gernika im je razoren avio-bombama, a politička samostalnost predstavljala je samo puki san.⁹

Srodnost u istorijatu obe terorističke organizacije jeste njihovo opravdanje za sopstveni nastanak u nužnosti pružanja oružanog otpora „porobljivačima“.

U pogledu strategije, taktike i organizacione strukture ETA i IRA takođe pokazuju niz sličnosti i razlika. Srodnost je u tome što se obe terorističke organizacije predstavljaju kao oružana sila, to jest armija svoje etničke grupe. Stoga obe imaju svoje političko krilo – IRA je na političkoj sceni legalno predstavljena kroz organizaciju Šin Fejn (Sinn Fein), dok ETA u političkoj javnosti ima takođe legalnu organizaciju koja je zastupa pod nazivom Heri Batasuna (Herri Batasuna).¹⁰ Prilikom regrutovanja članova obe organizacije ih tretiraju kao vojnike koje služe vojni rok na određeno vreme kako bi se odužili svom narodu, a nakon tog roka mogu ostati u organizaciji kao „vojni“ profesionalci.

ETA je sredinom šezdesetih zagovarala strategiju klasičnog gerilskog ratovanja pre svega usled, tada velikih, mogućnosti svog izmeštanja na tlo Francuske nakon izvođenja terorističkih akcija. Naime, stanovništvo Baskije još od Napoleonovih ratova živi podeljeno u dve države – Španiji i Francuskoj, pri

5 J. Luis de la Granja Sainz, *El Nacionalismo Vasco, Un siglo de historia*, Madrid, 1995, str. 23–31.

6 Prema: M. O'Brien, C. C. O'Brien, *Ireland: A Concise History*, London, 1995, str. 89.

7 R. F. Foster, *Modern Ireland (1600 – 1972)*, London, 1988, str. 22–46.

8 A. Wilson, *Irish America and the Ulster Conflict*, Belfast, 1995, str. 5.

9 J. Grugel, T. Rees, *Francos Spain*, London – New York – Sydney, 1997, str. 12.

10 J. Todd, Northern Irish Political Culture, *Irish Political Studies*, br. 5/1999, str. 33–44.

čemu velika većina Baska živi na tlu Španije. To što sa druge strane granice između Španije i Francuske živi takođe baskijska manjina predstavlja stratešku pogodnost za ETA, koju je ona decenijama iskorišćavala sve do kraja dvadesetog veka kada je odlukama Evropske unije do tada prilično indolentna Francuska podstaknuta na veću kontrolu logističkih aktivnosti baskijskih nacionalista na svojoj teritoriji. Iako se Severna Irska graniči sa Republikom Irskom u kojoj živi najveći broj Iraca, u Velikoj Britaniji ona nije mogla da računa na takvu vrstu strateških pogodnosti, pre svega zbog toga što se i Severna Irska i Republika Irska nalaze u sastavu iste multidržavne zajednice – Velike Britanije, a i zbog čestih nesuglasica između samih Iraca – separatista koje su znale da se pretvore u prošlosti, na primer između dva svetska rata, u međusobne oružane konflikte koji su znali potrajati godinama.¹¹

Dok je ETA imala u svojim sunarodnicima s one strane granice čvrstu logističku bazu koja je snabdevala pre svega oružjem i medicinskim materijalom i uslugama, IRA je svoju logističku bazu našla u velikoj irskoj dijaspori, pre svega na tlu SAD, odakle joj je decenijama priticao veliki novac, što je bio uzrok značajnih diplomatskih sporova između vlada SAD i Velike Britanije koji su trajali decenijama¹² i koji su tek nedavno izgladeni na inicijativu tadašnjeg predsednika SAD Bila Klintonu.

IRA, za razliku od ETA, nije mogla svoju strategiju zasnovati na konceptu klasične gerilske borbe iz prostog razloga što nikada nije uživala podršku dovoljnog broja stanovnika u Severnoj Irskoj. Stoga je njen koncept borbe orijentisan na udare po engleskim objektima van Severne Irske kao što su pabovi, robne kuće i hoteli u Londonu, Birminghamu i drugim velikim gradovima Velike Britanije.¹³

Dok je ETA orijentisana na izvođenje mahom manjih terorističkih napada u kojima obično ne strada niko ili tek mali broj lica budući da pre napada ima običaj da obavesti policiju da je negde u blizini smeštena tempirana bomba, IRA nastoji da izvede što spektakularniji napad bez ikakvog prethodnog upozorenja. Mada ETA ne napada visoke državne funkcionere Španije, ona ipak u svoj najveći uspeh svrstava ubistvo španskog premijera Karera Blanka, slično kao i IRA koja je raznela hotel u Engleskoj pokušavajući da ubije tadašnju britansku premijerku Margaret Tačer. ETA svoje akcije usmerava pretežno protiv predstavnika španskog represivnog aparata, pre svega protiv policajaca i pripadnika vojske, dok IRA pored napada na britanske policajce i vojnike vrlo često izvodi terorističke akcije i protiv nedužnih britanskih građana.

11 M. O'Brien, C. C. O'Brien, *Ireland: A Concise History*, London, 1995, str. 99–102.

12 D. Simeunović, *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009, str. 175.

13 D. Simeunović, *Etnoseparatistički terorizam u Zapadnoj Evropi – IRA i ETA*, objavljeno u: *Terorizam kao globalna pretnja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Centar za bezbednosne studije Beograd, 2012, str. 87.

Ono što je bilo zajedničko u njihovoj strategiji posle Drugog svetskog rata, a posebno šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog veka, jeste pokušaj vođenja „revolucionarnog rata“. Obe organizacije su provocirale svojim nasiljem nastanak šireg društvenog konflikta koji bi obuhvatio veliki broj pripadnika etničke grupe koju nastoje da reprezentuju. I pored tih nastojanja, obe organizacije su ostale podzemnog karaktera sa relativno malim akcionim radijusom u pogledu mogućnosti da izazovu širi društveni konflikt u svom društvu.

U srodnosti njihovih strategija spada i intenziviranje pritiska na špansku, odnosno britansku vladu kroz svoje aktivnosti u inostranstvu, zatim povećanje medijskog interesa za probleme svojih etničkih grupa i njihov položaj u španskom, odnosno britanskom društvu, kao i neprekidna orijentacija na demonstriranje svoje udarne moći. Radi ostvarenja tih strateških ciljeva obe organizacije su sprovodile takozvane „kampanje“ koje su bile programirane na određeni vremenski rok, nakon čega bi dolazio period zatišja i pregovora sa španskom, odnosno britanskom vladom kako bi se kapitalizovali rezultati oružane borbe.

U pogledu teorijsko-ideoloških koncepata izrazita srodnost je traženje i nalaženje svojih teorijsko-konceptualnih korena u radikalnom nacionalizmu¹⁴. Pored toga, postoji i značajna ideološka srodnost ove dve organizacije u pogledu koketiranja sa levičarskim ideologijama, pre svega onim socijalističke provenijencije. Važan razlog za to leži u činjenici da obe terorističke organizacije bazu za svoje članstvo uglavnom vide u mladim radnicima koji po prirodi svog društvenog položaja ponajviše naginju levičarskim idejama. I pored toga ETA i IRA imaju za zajedničko to da levičarenje nikada nije postalo glavni cilj njihovog terorizma, pa čak ni u čuvenim „olovnim godinama“, odnosno tokom sedamdesetih godina dvadesetog veka kada je levičarski terorizam dominirao ne samo na evropskoj, već i na svetskoj sceni. Njihov glavni strateški cilj borbe bio je i ostao nacionalističko-separatističke prirode. Ipak, to vreme donosi i određena lutanja na planu teorijsko-ideološke konceptualizacije terorizma ETA i IRA, što je dovelo do niza rascepa u obe organizacije i stvaranja novih ogranaka, u čemu je prednjačilo članstvo IRA.

Sličnosti na ideološkom planu su neminovno dovele do saradnje između ETA i IRA koje su se uglavnom ogledale u uzajamnoj pomoći na planu naoružavanja i obuke novih članova za terorističke aktivnosti, i to naročito od početka sedamdesetih godina dvadesetog veka. Zajednička obuka i uopšte saradnja ETA i IRA dovela je do sličnih strateških poteza, tačnije do srodnih strateških inovacija, kao i do pojave akcione sličnosti, pre svega u izvođenju atentata, naročito sredinom osamdesetih godina dvadesetog veka.

14 E. Gellner, *Nations and Nationalism*, Oxford, 1983, str. 390.

Na planu stvaranja internacionalne mreže ETA i IRA takođe pokazuju određene srodnosti. Dugogodišnja saradnja ETA i IRA dovela je do njihove spremnosti da saraduju sa svim terorističkim partnerima koje je kontaktirala jedna od njih dve. Time se stvorila značajna teroristička mreža koja nije obuhvatala samo separatističke, niti samo katoličke terorističke organizacije već i terorističku levicu, pa i organizacije iz sveta islamskog fundamentalizma. Tako je IRA koristila čvrste veze koje je imala ETA sa Kubom i nikaragvanskim sandinistima,¹⁵ dok je ETA preko IRA kontaktirala hrvatske ustaše i evropsku terorističku levicu na tlu Nemačke i Belgije. Te veze, kao i finansijska podrška socijalističkih zemalja, pre svega Kube i Alžira, potrajala je do kraja devedesetih godina, s tim što je Kuba do danas ostala utočište begunaca ETA pred represijom španske vlade. I pripadnici ETA i IRA su zajednički sprovodili svoju obuku tokom sedamdesetih i osamdesetih godina u trening centrima Alžira, Libana i Jemena. Kada je u Alžiru došlo do pojave radikalnog islamizma i stvaranja terorističke organizacije GIA, ETA je uspostavila vezu sa ovom organizacijom iako je ona bila direktno suprotstavljena alžirskom režimu koji je tako dugo i zdušno pomagao sve aktivnosti ETA.

IRA je koristila značajne kontakte ETA sa raznim centrima političke i finansijske moći u Latinskoj Americi, u kojoj inače nije imala takoreći nikakvo uporište s obzirom na činjenicu da je najveći deo irskih migranata koncentrisan na tlu Severne Amerike. Podrška članova ETA članovima IRA na tlu Latinske Amerike najviše se, pak, ogledala u domenu obuke novih članova IRA u rukovanju oružjem i eksplozivom.

IRA je imala veoma značajne spoljnopolitičke kontakte, od SAD do SSSR-a, počev od dvadesetih i naročito tridesetih godina dvadesetog veka. To joj je omogućavalo to što je, s jedne strane, u SAD imala veliki broj svojih sunarodnika, dok je kontakt sa SSSR-om uspostavljen na osnovu činjenice da je IRA nastala spajanjem jedne građansko-nacionalističke oružane formacije i tadašnje Socijalističke partije Irske. U značajne spoljnopolitičke kontakte IRA spadale su i njene veze sa libijskom vladom u vreme Gadafija koje su joj omogućavale značajno snabdevanje oružjem sve do njegovog pada.

Irci koji žive u SAD su decenijama javno pomagali IRA, naročito na finansijskom planu, što je posebno došlo do izražaja od 1970. godine, kada je na tlu SAD formirana irska humanitarna organizacija NORAIID.¹⁶ Mreža irskih doseljenika, odnosno njihovih potomaka, u ovoj organizaciji vrlo je brzo brojala preko sto hiljada članova, a pokriće za njihov rad nađeno je u pravu na humanitarnu pomoć kao i pomoć kulturno-umetničkim društvima u starom zavičaju. Na tom planu se uočava razlika između ETA i IRA, budući da ETA

¹⁵ *The Independent*, 7. 4. 2000.

¹⁶ E. Wyhte, *Northern Ireland*, str. 209–243.

nikada nije uspela da stvori neku vrstu javne organizacione i institucionalne podrške svojim aktivnostima u inostranstvu.

Za svoje kontakte IRA je koristila čak i britansku kolonijalnu tradiciju pa je tako po toj osnovi uspostavila saradnju sa nacionalističkom organizacijom kiparskih Grka EOKA budući da su se kiparski Grci borili protiv britanske kolonijalne vlasti. Uopšte, dok je ETA više težila naslanjanju na socijalističke države i levičarske pokrete u Latinskoj Americi i Severnoj Africi, IRA je svoje spoljnopolitičke kontakte nastojala da izgradi sa što većim brojem separatističkih organizacija, naročito onih na tlu Evrope, pa čak i onim malo značajnim kao što je, na primer, bio Front za oslobođenje Bretanje (FLB). Izuzetak je bila saradnja IRA sa Libijom koja je imala za posledicu da je od 1986. IRA bila u značajnoj meri ne samo naoružavana već i obaveštajno informisana od strane saradnika i službenika libijske vlade sve do pada Gadafijevo režima. Međutim, te odnose je naoružavalo obostrano postavljanje nereálnih zahteva pred drugu stranu, a naročito usled libijskog razočarenja zbog odbijanja IRA da učestvuje u obaranju PANAM-ovog aviona nad Lokerbijem u decembru 1988. godine, što je posledično dovelo i do prekidanja odnosa između IRA i Libije 1992. godine.

Ono što je zajedničko ETA i IRA kad je reč o međunarodnoj saradnji, jeste da su obe terorističke organizacije prestale da budu zavisne od inostrane pomoći tokom devedesetih godina dvadesetog veka i da su se od tog vremena počele više oslanjati na domaće izvore finansiranja kao što su pljačke banaka i dobrotvorni skupovi. Praktično, od devedesetih godina dvadesetog veka spoljnopolitički kontakti i ETA i IRA služe ponajviše za mobilizaciju medijske pažnje i održavanje političke podrške kao i za prezentiranje njihovih ciljeva međunarodnoj javnosti.

2. Razlike i sličnosti etničkih konflikata u Severnoj Irskoj i Španiji

Uporedna analiza srodnosti i razlika dva glavna aktera separatističkog terorizma u Španiji i Velikoj Britaniji – ETA i IRA – omogućava nam da uočimo i razlike koliko i sličnosti njihovog šireg političkog miljea, a time i etničkih konflikata koji se zbivaju u ta dva društva usled separatističkih tendencija Baska u Španiji i Severnih Iraca u Velikoj Britaniji.

Kao što smo istakli, u oba primera imamo snažnu insurektivnu istorijsku pozadinu koja dodatno osnažuje i baskijski i severnoirski separatistički terorizam, sa tom razlikom što je istorija severnoirske oružane borbe znatno bogatija i znatno duža od baskijske. U obe sredine postoje pored ekstremnih, teroriz-

mu sklonih nacionalista i takozvani umereni nacionalisti koji su više okrenuti konstitucionalnim rešenjima poboljšanja položaja svoje etničke grupe i koji sve više privlače ne samo najveći broj birača u tim sredinama, već i mlade nacionaliste koji su do juče bili glavna kadrovska baza ETA i IRA. U političkom polju se kao sve značajniji momenat u obe sredine ističe takozvani „evropski“ konsenzus koji počiva na uverenju da je moguće dobiti visok stepen autonomije, pa i neku vrstu državne samostalnosti putem političkih odluka Brisela, odnosno Evropske komisije koja u velikoj meri usmerava svoje aktivnosti na zaštitu prava manjina. U tom pogledu ih posebno ohrabruje pokušaj davanja statusa države Kosovu i Metohiji na osnovu međunarodne pomoći i masovno izražene volje albanskih stanovnika Autonomne pokrajine Kosova i Metohije kao manjine na tlu Srbije. Upravo je primer Kosova i Metohije taj koji ohrabruje i obnovu nacionalizma u onim sredinama koje su bile do juče primirene kad je reč o separatizmu, pre svega u Kataloniji u kojoj je ponovo buknuo snažan separatistički pokret koji neprekidno pretilo odvajanjem ove pokrajine od matične države Španije. To je svakako razlog zbog koga Španija ne želi da prizna Kosovo kao nezavisnu državu, čime značajno odstupa od stava Brisela, odnosno stava većine država članica Evropske unije.

Bitna razlika između konflikata u ove dve sredine jeste u tome što se severnoirski konflikt decenijama odvija u znaku pregovora između dve državne zajednice – Velike Britanije i Republike Irske. Situaciju dodatno komplikuje činjenica da je Republika Irska pritom u sastavu Velike Britanije, što se naročito ogleda u pogledu donošenja zaključaka o mirovnom procesu u Severnoj Irskoj. Upravo zato što Republika Irska kao segment Velike Britanije nije uvek u mogućnosti da zastupa u potpunosti irski nacionalni interes koji se tiče Iraca u Severnoj Irskoj, dolazi do masovnih frustracija među Ircima katolicima u Severnoj Irskoj, a time i do rađanja spremnosti da se stvari razreše oružjem kad već ne mogu pregovorima Republike Irske i Velike Britanije. Kad je reč o baskijskom problemu u Španiji, pregovori se odvijaju između vlasti baskijske autonomne pokrajine i španske centralne vlade u Madridu, čime je konflikt praktično sveden na apsolutno unutrašnji¹⁷ i bez ikakvih mogućnosti njegovog širenja na međunarodnom planu.

Pored ovih razlika postoje i paralele koje povezuju ova dva konflikta. Prva važna paralela je da su ova dva konflikta snažno opterećena istorijskim nasleđem koje je u krajnjem izvorište mitova, preteranih emocija, pa i terorizma. Instrumentalizacija mitova u obe sredine služi legitimisanju ne samo aktuelnih nego zacemento još dugo i budućih političkih zahteva težnji i ciljeva separatista. U takvoj atmosferi logično je da i u Baskiji kao i u Severnoj Irskoj simbolička

17 D. Simeunović, Etnoseparatistički terorizam u Zapadnoj Evropi – IRA i ETA, objavljeno u: *Terorizam kao globalna pretnja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Centar za bezbednosne studije Beograd, 2012, str. 122.

politika igra važnu ulogu. Instrumentalizovanje istorije u obe sredine često omogućuje da se prikriju savremeni razlozi konflikta kao što su ekonomski momenat u Severnoj Irskoj i napetost između baskijskih starosedelaca i novopridošlih Španaca u Baskiji.

Oba etnička konflikta su u osnovi sučeljavanja različitih kolektivnih identiteta, koji su u osnovi etnički budući da Irci katolici sebe doživljavaju kao naciju koja je različita od Iraca protestanata – protestanti u Irskoj uglavnom doseljenici iz drugih delova Velike Britanije, što znači da su poreklom Englezi, Škoti ili Velšani, te da po mišljenju starosedelaca-nacionalista imaju samo status irskih državljana ali ne i irsko etničko poreklo. Pritom se prelazi preko činjenice da je protestantizmu prišao, iako nevelik, ipak dovoljno značajan broj Iraca koje Irci katolici suviše pojednostavljeno otpisuju kao deo sopstvenog etniciteta zbog „verske izdaje“.

Srodnost u istoriji oba konflikta predstavlja podatak da su i baskijski i severnoirski konflikt, a sa njima i baskijski i severnoirski terorizam eskalirali tokom šezdesetih godina dvadesetog veka. U oba slučaja eskalaciji konflikta doprineo je u velikoj meri i spoljni pritisak na te sredine.

Poređenje uloge političkih krila ova dva separatistička pokreta koja se služe terorizmom takođe ukazuje na nemale srodnosti. U osnovi sličan model političke reprezentacije ekstremnog separatizma koji je prihvatljiv u zakonskim okvirima obe države doneo je slične rezultate i nacionalistima u Baskiji, kao i Severnoj Irskoj. Vlasti koje su odlučivale o stepenu autonomije ovih sredina nesumnjivo su prihvatale političke reprezentante terorističkih organizacija kao što su Hari Batasuna i Šin Fein kao svoje partnere, iako su i Hari Batasuna i Šin Fein praktično bile sastavni deo baskijskog, odnosno severnoirskog terorizma, iz prostog razloga što se ta dva „politička krila“ nikada nisu poslužila terorizmom što je vladama Španije i Velike Britanije omogućavalo da se opravdaju pred svojim biračima zbog kontakata sa njima. Praktično, nasilje koje su vršili teroristi ETA i IRA vremenom je postajalo zalag za pregovore vlasti sa Hari Batasunom i Šin Feinom, koji su se najčešće završavali novim ustupcima vlasti u korist separatista. Usled toga u obe sredine je terorizam separatistima izgledao, a i danas izgleda kao koristan instrument, mada od početka 21. veka sve manje i kao odlučujući.

Srodnost oba konflikta ogleda se i u tome što su u obe sredine, to jest i u Baskiji i Severnoj Irskoj, teroristi danas privremeno pacifikovani. Njihova srodnost sadržana je i u činjenici da je u obe te sredine bilo dosad veoma mnogo primirja koja su proglašavana za konačna, nakon čega bi konflikt i terorizam kao njegov simbol ponovo buknu li svom žestinom.

Srodnost odražava i podatak da su ETA i IRA organizacije sa sopstvenom akcionom dinamikom na koju ne mogu da utiču njihova politička krila ili bar ne u odlučujućoj meri. Pre se može reći da ETA i IRA komanduju svojim po-

litičkim krilima nego što je obrnuto iako politička krila ne predstavljaju svoj odnos sa „vojnim krilima“ tako u javnosti. Nesumnjivo je od značaja i to što su inicijatori stvaranja i Hari Batasune i Šin Feina bili ETA i IRA, a ne obrnuto. Srodnost ova dva politička krila je i u tome što se zvanično i javno uvek odriču nasilja iako je svakome jasno da je to običan politički privid kako bi se održao njihov politički legitimitet i pravo na javno delovanje na političkoj sceni. Osim toga i Hari Batasuna i Šin Fein bili su nosioci teorijskih koncepcija koje su nacionalizam približavala socijalizmu što je posledično dovelo do stvaranja vrlo heterogenih ideologija, tačnije do ideoloških konglomerata.¹⁸

U obe sredine snažni separatistički pokreti teže radikalnim političkim promenama – u Baskiji stvaranju posebne države, a u Severnoj Irskoj pripajanju Republici Irskoj i stvaranju jedinstvene irske države.¹⁹

U obe sredine partijski sistemi služe kao snažan katalizator konflikta zbog čega su Velika Britanija i Španija posvetile nemalu pažnju rešenjima koja se tiču uloge partija u sredinama opterećenim separatističkim tendencijama.

Zaključak

Na tlu Evrope separatistički terorizam postoji najduže u Severnoj Irskoj i Španiji i predstavlja ozbiljan društveni i politički problem. Analizom sadržaja i uporedno-istorijskim metodom u radu je utvrđen čitav niz srodnosti ali i razlika između separatističkog terorizma u Severnoj Irskoj i Španiji čiji su glavni reprezentanti IRA i ETA, što omogućava da se uspostave neke dimenzije separatističkog terorizma u ovim sredinama koje ih pretvaraju u širi bezbednosni izazov.

Na osnovu uvida u recentnu građu, kao i na osnovu korišćenja adekvatnih metoda kao što su analiza sadržaja i uporedno-istorijski metod, može se zaključiti da je separatistički terorizam u Španiji i Velikoj Britaniji ozbiljan bezbednosni izazov i za Evropu u celini,²⁰ i to ne samo u pogledu trajanja ili uvećanja opasnosti od terorizma, nego i zbog mogućnosti izbijanja regionalnih konflikata, pogotovo u Španiji, te da bez obzira na razlike između pojavnih formi separatističkog terorizma u Španiji i Velikoj Britaniji oni imaju i dovoljno sličnih karakteristika na osnovu čega se može i mora iznaći zajedničko evropsko rešenje (što ne znači automatski i rešenje EU) u borbi protiv njih.

18 D. Simeunović, *Opus citatum* str. 66.

19 J. Darby, *Conflict in Northern Ireland. The Development of a Polarized Community*, Dublin, 1976, str. 77.

20 P. Coogan, *The IRA*, Palgrave for St. Martins Press, New York, 2002, str. 5.

S obzirom na činjenicu da se oba konflikta, i baskijski i severnoirski decenijama odvijaju na tlu Evropske unije, a ne samo Španije i Velike Britanije, odnosno da se tiču bezbednosti niza evropskih zemalja, među ostalim i onih koje nisu članice EU, biće im u budućnosti svakako zajedničko i to što će, i pored izlaska velike Britanije iz Evropske unije, ti konflikti i dalje morati biti sagledavani u evropskom kontekstu, što znači i da će borba protiv terorizma ETA i IRA takođe morati ostati zajednički evropski problem, a ne samo lokalna stvar Španije i Velike Britanije.

Literatura

1. Coogan, P; *The IRA*, Palgrave for St. Martins Press, New York, 2002.
2. Darby, J; *Conflict in Northern Ireland. The Development of a Polarized Community*, Dublin, 1976.
3. Foster, R. F; *Modern Ireland (1600 – 1972)*, London, 1988.
4. Gellner, E; *Nations and Nationalism*, Oxford, 1983.
5. Grugel, J; Rees, T; *Franco's Spain*, London – New York – Sydney, 1997.
6. Luis de la Granja Sainz, J; *El Nacionalismo Vasco, Un siglo de historia*, Madrid, 1995.
7. O'Brien, M; O'Brien, C. C; *Ireland: A Concise History*, London, 1995.
8. Simeunović, D; *Političko nasilje*, Radnička štampa, Beograd, 1989.
9. Simeunović, D; *Terorizam*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2009.
10. Simeunović, D; Etnoseparatistički terorizam u Zapadnoj Evropi – IRA i ETA, objavljeno u: *Terorizam kao globalna pretnja*, Pravni fakultet za pravu i pravosuđe, Centar za bezbednosne studije Beograd, 2012.
11. Simeunović, D; *Nacija i globalizacija*, Prosveta, Beograd, 2013.
12. Todd, J; Northern Irish Political Culture, *Irish Political Studies*, br. 5/1999.
13. Wilson, A; *Irish America and the Ulster Conflict*, Belfast, 1995.

THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN SEPARATIST TERRORISM IN NORTHERN IRELAND AND SPAIN

Svetislav Lutovac

Summary: Nowadays more than 3,600 ethnic groups around the world seek to obtain a high degree of autonomy or to separate from the countries in which they are currently situated. The subject of analysis in this paper covers various similarities and differences between separatist terrorism in Northern Ireland and Spain. The paper aims to examine to what extent the assumptions about uniformity or dissimilarity of separatist terrorism in Europe are founded, especially in Northern Ireland and Spain as the countries where separatist terrorism persists for the longest period of time and where there are serious social and political problems. Using the content analysis and historically comparative methods, the paper determines that there is a series of similarities, but also differences between the separatist terrorism in Northern Ireland and Spain, whose main representatives are the IRA and ETA. Special focus is on those dimensions of separatist terrorism in these areas that turn them into a wider security challenge.

The author concludes that, based on the use of adequate methods, as well as review of recent materials, the separatist terrorism in Spain and in Great Britain pose serious security challenge for these countries and Europe as a whole, not only in terms of current or increased danger of terrorism, but also because of the possibility of regional conflicts, especially in Spain. Therefore, no matter what differences there are between phenomenal forms of separatist terrorism in Spain and Great Britain, they have enough similar characteristics, and based on those the common European solution can be found for combating them.

Keywords: Northern Ireland, Spain, Basque Country, separatism, terrorism, IRA, ETA.

